

Els gallicismes del *Gazophylacium catalano-latinum* de Joan Lacavalleria

PERE MONTALAT
Oficines Lexicogràfiques
Institut d'Estudis Catalans

1. INTRODUCCIÓ

Força lingüistes i lexicògrafs han fet notar abans d'ara la presència de gallicismes en el *Gazophylacium catalano-latinum* de Joan Lacavalleria. Per exemple, Joan Coromines en el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* atribueix un origen francès a mots com ara *contracolp*, *comboiar* i *entretemps*, entre molts d'altres; el *Diccionari català-valencià-balear* d'Antoni M. Alcover i Francesc de B. Moll indica que són d'extracció francesa mots com *assortir*, *moda* i *paisatge*, i Joan Solà (1989, p. 23 i 26) diu, a propòsit del *Gazophylacium*:

[...] en Lacavalleria [...] hi ha hàpaxs com ara [...] «*fantassi*, *soldat de infanteria*» (que A[lcover]-M[oll] accentuen *fantassi* i el fan derivar del francès *fantassin*) [...]

[...] Coromines fa referència més d'una vegada a la presència de gallicismes en l'obra de Lacavalleria. Així serien «formes afrancesades» *perioda* / *periodo* i *episodo*. El nostre autor conté força termes semblants, com *dosa* 'dosi' 343, *apoteosa* 44, *piramida* 856, etc. Encara en el terreny del lèxic, hi trobem *mina* 'semblant, rostre, pinta' i altres (com el *fantassi* ja vist). En la fraseologia i la sintaxi és fàcil d'apuntar uns quants exemples que podrien també ser gallicismes.

Com es pot comprovar, doncs, són ja un bon grapat els mots d'origen francès documentats en el *Gazophylacium*, però la manca de dades relatives a les fonts lexicogràfiques d'aquesta obra feia de mal explicar la procedència dels gallicismes damunt dits.

2. LA FONT FRANCESA DEL *GAZOPHYLACIUM CATALANO-LATINUM*

En el segle XVII es publicaren a Barcelona tres diccionaris bilingües català-llatí: el *Fons verborum ac phrasium*, del jesuïta i professor de gramàtica Antoni Font, publicat l'any 1637; el *Thesaurus verborum ac phrasium* de Pere Torra, publicat l'any 1640, i el *Gazophylacium catalano-latinum* de Joan Lacavalleria, publicat l'any 1696.

En un article que és en curs de publicació fem saber que la font principal del *Gazophylacium* no és l'obra de cap d'aquests predecessors immediats de Lacavalleria, sinó un diccionari francès-llatí, el *Dictionnaire royal augmenté*, del pare jesuïta François-Antoine Pomey, pedagog i polígraf, publicat l'any 1671 a Lió. Probablement, Lacavalleria va prendre el diccionari de Pomey com a model perquè aquella obra incorpora una nomenclatura més abundosa i un exemplari de frases llatines molt més ric que no pas els d'Antoni Font i de Pere Torra.

Ignorem per quina via el diccionari francès va arribar a coneixement de Joan Lacavalleria, però, tenint en compte que procedia d'una família d'impressors barcelonina, no es pot descartar la hipòtesi que fos a través dels contactes comercials amb els impressors de Lió, la capital francesa de l'edició en aquella època. Sigui com sigui, estem en disposició d'afirmar que Lacavalleria va treballar amb un exemplar del diccionari francès imprès el 1680.¹

El *Dictionnaire royal augmenté* és una obra d'orientació pedagògica, destinat als alumnes de retòrica dels col·legis jesuïtes, i, com informa el títol, es tracta de l'edició ampliada d'un diccionari francès-llatí anterior. Consta que aquesta obra va gaudir d'una considerable difusió en l'àmbit de la lexicografia bilingüe i trilingüe de l'època, ja que se'n coneixen nombroses impressions no solament a França, on se'n comptabilitzen nou impressions, sinó també en altres països: n'hi ha una versió trilingüe francès-llatí-alemany reimpressa a Alemanya almenys en deu ocasions, i una versió neerlandès-llatí amb no pas menys de quinze reimpressions. Encara cal prendre en consideració el treball d'altres lexicògrafs, com ara Guy Miège² i Matthias Kramer,³ que en les obres respectives es declaren deutors, d'una manera o altra, del diccionari de Pomey.

1. A la sala de reserva de la Universitat de Barcelona es conserva un exemplar del *Dictionnaire royal augmenté* de 1680, signatura 07 XVII-8572, que conté anotacions manuscrites atribuïbles a la mà de Lacavalleria. En una llista de verbs llatins irregulars que figura en apèndix al final del diccionari hi ha crides que remetent a peu de pàgina, on s'han afegit a mà alguns paradigmes verbals per completar la llista original. Aquesta llista, juntament amb els paradigmes afegits manualment, figuren ben indexats i impresos en un annex anàleg del *Gazophylacium*.

2. GUY MIÈGE (1677), *A new dictionary French and English with another English and French* [...], Londres, Thomas Dawks, for Thomas Basset, at the George, near Cliffords-Inn, in Fleetstreet.

3. MATTHIAS KRAMER (1712-1715), *Le vrayment parfait dictionnaire roial, radical, etimologique, synonymique, phraseologique et syntactique françois-allemand*, Nuremberg, Verlegung Johann Andrea Endters seel[igem] Sohn und Erben, 5 v.

A diferència de Lacavalleria, que en la nota «Al lector» no dóna cap informació pel que fa a l'elaboració del diccionari ni a la selecció de la nomenclatura del *Gazophylacium*, Pomey és molt explícit tocant a aquests aspectes. A l'«Avis au lecteur» hi diu el que segueix:

Ayant durant l'espace de six ou sept ans lû avec soin tous les auteurs françois que j'ay rencontré qui passent pour les maîtres de nôtre langue, j'ay tâché de ne passer aucune belle expression que je n'aye recueillie et enchassée dans ce livre et que je n'aye rendue en latin avec toute la netteté que j'ay pû. Or le nombre de ces expressions ou locutions est si considérable qu'elles vont pour le moins à deux ou trois mille, sans mettre en ligne de conte plus de mille mots effectifs que vous ne trouverez ny dans ma première édition ny dans nul autre de ces dictionnaires qui ont paru avant celle-cy.

En el passatge anterior l'autor fa saber que va dedicar sis o set anys a llegir els autors de la seva època considerats mestres de la llengua francesa, i que en el curs d'aquestes lectures va espigolar més de mil mots i de dues a tres mil expressions noves que després va incorporar en la nova edició del seu diccionari. A quins escriptors es refereix? En els textos preliminars Pomey no ens n'informa, però, en canvi, sí que ho fa d'una manera indirecta en el cos del diccionari. En efecte, Pomey dóna la primera documentació d'un mot o d'un ús determinat indicant el nom d'un autor francès a continuació d'un lema, d'una accepció o d'un exemple. Es tracta d'escriptors de la primera meitat del segle XVII, l'època de formació de la llengua clàssica francesa. Els autors més citats són Claude Favre de Vaugelas, Jean-Louis Guez de Balzac, François Eudes de Mézeray, Georges de Scudéry i Nicolas Perrot d'Ablancourt, entre d'altres, membres de l'Académie, molts d'ells, i, a més, traductors reputats dels clàssics grecollatins.

Així, doncs, hem de concloure que el gruix dels mots i les expressions que Pomey incorpora en la segona edició del seu diccionari representa *grosso modo* la llengua francesa de la primera meitat del segle XVII. Alguns d'aquests mots i expressions que Pomey introdueix com a novetats en el seu diccionari foren transferits al *Gazophylacium*, com tindrem ocasió de veure.

3. OBJECTIU DEL TREBALL

La localització del diccionari d'Antoine Pomey com a font principal del de Lacavalleria ens mena a una primera evidència: la recerca que s'emprenghi al voltant del *Gazophylacium* haurà de prendre en consideració la dita font francesa. Tenint present això, en aquest treball oferim el resultat d'una primera prospecció de totes dues obres amb el propòsit d'esbrinar el grau d'influència exercit per la

font francesa en l'obra de Lacavalleria, i en particular el grau de penetració del text francès.

Amb aquest propòsit, hem mirat d'identificar mots i expressions del *Gazophylacium* la procedència dels quals fos atribuïble a aquella font.⁴ El resultat és una llista de gallicismes transferits per manlleu o calc del diccionari de Pomey. Vegeu-la en annex a aquest treball. Els mots es mostren en una doble columna, a la de l'esquerra hi ha els gallicismes del *Gazophylacium*, seguits de la paràfrasi definidora o bé d'un exemple d'ús o, a manca d'altra informació, d'una remissió o d'una equivalència llatina. A la columna de la dreta hi ha els mots i les expressions francesos corresponents tal com apareixen en el diccionari de Pomey.

A continuació, abordem l'anàlisi dels gallicismes localitzats en el *Gazophylacium*, fent atenció, primer, als procediments d'adaptació emprats per Lacavalleria en el moment de transferir els mots francesos al català. Després, en donem una caracterització i els situem en el context cultural en què varen aparèixer. Finalment, tractem breument de com van ésser rebuts per la tradició lexicogràfica posterior.

4. ANÀLISI DELS GALLICISMES DEL *GAZOPHYLACIUM* CATALANO-LATINUM

4.1. *Procediments d'adaptació*

Com es desprèn dels mots i les expressions recollits a l'annex, la transferència de mots duta a terme per Lacavalleria va des de la poca o nul·la intervenció a l'adaptació plena del manlleu, passant per estadis intermedis de semiadaptació o calc, en què s'aprecia bé que el resultat és una mala traducció del mot francès o bé una traducció descurada. Vegeu, a continuació, els procediments d'adaptació seguits.

— Manlleus directes poc o gens adaptats: *comboy* (del fr. *convoy*), *isabelle* (del fr. *isabelle*), *persecutar* (del fr. *persecuter*) i *prealablement* (del fr. *préalablement*).

— Manlleus semiadaptats o calcs: *depenjar* (del fr. *dépendre*), *descriuar* (del fr. *décrier*), *perill eminent* (del fr. *peril éminent*) i *solidarment* (del fr. *solidairement*).

— Manlleus adaptats gràficament: *ambreta* (del fr. *ambrette*) i *floreta* (del fr. *fleurette*), en què el grup consonàntic *-tt-* es redueix a *-t-*, i *vinyeta* (del fr. *vignette*), en què, a més de la reducció del grup consonàntic *-tt-*, el grup *-gn-*, que representa el so nasal palatal, passa al nostre dígraf *-ny-*.

4. Obviem, per tant, els gallicismes del *Gazophylacium* que ja comptaven amb arrelament i tradició en català.

— Manlleus adaptats fonèticament: *saló* (del fr. *salon*), en què el grup *-on* passa a *-ó*.

— Manlleus adaptats a la fonètica francesa: *corbeta* (del fr. *courbette*), en què el grup *-ou-*, pronunciat [u], passa a *-o-*, pronunciat [u] en els parlars del català central, i *imbecillo* (del fr. *imbécille*), en què la *-e* final de *imbécille*, que és caduca, es transcriu mitjançant una *-o*.

— Manlleus adaptats morfològicament: *equipatge* (del fr. *équipage*), en què el sufix *-age* passa a *-atge*; *ambreta* (del fr. *ambrette*), en què el sufix *-ette* passa a *-eta*, i *intrepiditat* (del fr. *intrepidité*), en què el sufix *-ité* passa a *-itat*.

Abans de cloure aquest apartat, volem comentar un aspecte de morfologia lèxica a propòsit del mot *imbecillo*.

Solà (1989, p. 25) ha assenyalat que les gramàtiques i els diccionaris dels segles XVII-XVIII «donen massivament formes en *-o*». El *Gazophylacium* no n'és una excepció: a part del mot *imbecillo*, hi ha nombrosos cultismes, com ara *episodo*, *período* o *astrolabo* amb aquesta terminació.

Cenyint-nos al cas de *imbecillo*, convé fer notar primerament que l'adaptació que Lacavalleria dona d'aquest mot no s'aparta gaire de la forma original: d'una banda, manté l'accent francès sobre la penúltima síl·laba, però, d'una altra, transcriu la *-e* final d'*imbécille*, que és caduca, per *-o*, quan el que seria esperable és la caiguda de la *-o* i la reducció de la *ela* geminada.

D'altra banda, no es pot pensar que aquest gal·licisme ens hagi arribat per una altra via que no sigui el francès, ja que en castellà *imbécille* adopta la forma *imbécil*. Aquesta és, almenys, la forma gràfica que recull el *Diccionario de autoridades* de la Real Academia Española, publicat entre 1726 i 1739. Tampoc sembla que la tradició lexicogràfica catalana anterior a la segona meitat del segle XIX s'hagi deixat influir pel castellà, atès que tant el *Diccionario catalán-castellano-latino* d'Esteve-Bellvitges-Juglà com el *Diccionari de la llengua catalana* de Pere Labèrnia, obres de la primera meitat del segle XIX que tenien el *Diccionario de autoridades* com a obra de referència, recullen aquest mot amb la mateixa forma gràfica que Lacavalleria, *imbecillo*.

Lacavalleria adapta els mots del francès terminats en *-e* caduca amb la vocal *-o* a final de mot. Es tracta d'un primer intent de naturalització del manlleu que posteriorment va ésser revisat. Més endavant, *imbecillo* quedarà fixat definitivament amb les formes *imbecil* i *imbècil*, amb desplaçament de l'accent en aquesta segona forma, potser per influència del castellà. Passa el mateix amb els nombrosos cultismes terminats en *-o* que Lacavalleria introdueix, els quals s'acabaran adaptant més tard amb les formes *episodi*, *període* i *astrolabi*, respectivament, seguint les normes d'adaptació de cultismes.

4.2. Caracterització dels gallicismes

Una ullada ràpida als mots de l'annex permet de veure de seguida que es tracta de manlleus introduïts per via escrita. Aquest fet es nota especialment en aquells manlleus que ara ens semblen més immotivats i que també són els menys adaptats. Ens referim a mots com ara *persecutar* i *prealablement*, manlleus que, com s'indica en el mateix *Gazophylacium*, concorren amb els genuïns 'perseguir' i 'primerament', respectivament.

Altres mots i expressions, com *perill eminent* i *solidarment*, figuren en el diccionari sense paràfrasi definidora i amb equivalències llatines per tota informació. I no podem deixar de preguntar-nos per què Lacavalleria va tenir interès a introduir-los. Potser, perquè li semblava que eren expressions amb prestigi, o bé perquè li interessava oferir als lectors els equivalents i les expressions llatines que vénen a continuació del lema? Aquesta segona hipòtesi és prou versemblant, ja que, al cap i a la fi, el *Gazophylacium* és un diccionari concebut per a l'aprenentatge del llatí.

Entre els manlleus transmesos hi ha tecnicismes procedents de camps semàntics molt francesitzats com ara *corbeta*, de l'àmbit de l'hípica, i *vinyeta*, de l'àmbit del dibuix. També trobem neologismes encunyats pels preciosistes, mots i expressions a la moda com *floreta*, *perill eminent* i *saló*. La llengua de la preciositat es caracteritza pels girs rars i enginyosos, per les expressions farcides de metàfores, d'antítesis, d'allegories i d'abstraccions. Els preciosistes empraven una llengua distingida, bo i evitant els mots obsolets o pedants i tot allò que evoqués la parla corrent, però sovint queien en l'afectació.

A propòsit d'aquest darrer grup de mots, em vull referir breument al cas de *perill eminent*, una expressió que fa de mal interpretar si no es recorre al context cultural que la va produir, ja que la seva motivació està incardinada en el model de llengua que els reformadors de la llengua francesa de l'època, amb Vaugelas al capdavant, maldaven per imposar.

Sota la veu *perill* del *Gazophylacium* hi ha l'expressió *perill eminent* amb la informació següent: «PERILL [...] *Perill eminent*. Periculum imminens. Periculum praesens. [...]».

A primera vista, quan el lector llegeix l'expressió anterior no pot evitar de pensar que l'adjectiu *eminent* és una errada tipogràfica per *imminent*, ja que les dues equivalències llatines que segueixen l'expressió no deixen lloc al dubte: *periculum imminens* i *periculum praesens* signifiquen 'perill immediat'. El diccionari de Pomey també recull l'expressió de què tractem, que en francès és *peril éminent*, amb els mateixos equivalents llatins del *Gazophylacium*. Hem de concloure, doncs, que l'expressió *perill eminent* no és una errada tipogràfica, sinó que Lacavalleria incorpora volgudament la dita expressió. Per la seva part, en el diccionari

de Pomey tampoc figura cap aclariment suplementari que ajudi el lector d'avui a interpretar l'expressió *peril éminent*.

Per a poder-ne descodificar el sentit, cal recórrer a una remarca lingüística que Vaugelas va dedicar a aquesta expressió i que va sotmetre al parer dels membres de l'Académie, de la qual ell també formava part. Reproduïm, tot seguit, la remarca sencera:

Peril éminent

Voyci un exemple de ce que l'Usage fait souvent contre la Raison; car personne ne doute, j'entens de ceux qui sçavent la langue latine, que *peril éminent* ne soit pris du latin qui dit *periculum imminens*, pour signifier la mesme chose et toutefois nous ne disons pas *peril imminent* pour éviter, comme je crois, le mauvais son des trois *i*, mais *éminent*, qui ne veut nullement dire cela, ni mesmes il n'est pas possible de concevoir comme on peut donner cette épithète au peril. Au lieu qu'*imminent*, voulant dire *une chose preste à tomber sur une autre*, l'épithète convient fort bien au peril qui est sur le point d'accabler une personne. Pour cette raison, j'ay vu un grand personnage qui n'a jamais voulu dire autrement que *peril imminent*, mais avec le respect qui est deu à sa memoire, il en est repris non seulement comme d'un mot qui n'est pas françois, mais comme d'une erreur, qui n'est pardonnable à qui que ce soit, de vouloir en matière de langues vivantes s'opiniastres pour la Raison contre l'Usage.

Vaugelas comença la remarca apellant a la primacia de l'ús per sobre de la raó en matèria de llengua. A la primera meitat del segle XVII els reformadors de la llengua francesa pretenien depurar-la amb el concurs dels bons autors i dels bons locutors, bo i prenent per model la preceptiva gramatical de Quintilià, segons la qual el bon ús s'ha de fonamentar en la precisió, la claredat i el decòrum. Així, doncs, malgrat que l'equivalent francès de l'adjectiu *imminens* és *imminent*, Vaugelas proposà als acadèmics de substituir *imminent* per *éminent* per evitar el so cacofònic de la [i] en tres síl·labes seguides.

Se sap que el ple de l'Académie no solament va aprovar el contingut íntegre de la remarca anterior sinó que, a més, va incorporar la dita expressió a la primera edició del diccionari acadèmic francès.

5. ELS GALLICISMES DEL GAZOPHYLACIUM CATALANO-LATINUM EN LA LEXICOGRAFIA CATALANA POSTERIOR

Per valorar degudament com van ésser acollits els gal·licismes introduïts per Lacavalleria en el seu diccionari és indispensable acarar els mots i les expressions localitzats amb la tradició lexicogràfica posterior. Amb aquest objectiu, hem escollit dos diccionaris destacats en la lexicografia catalana moderna, els autors dels

quals varen aprofitar el *Gazophylacium* per a l'elaboració de les obres respectives. Es tracta del *Diccionari català-castellà-llatí* de Joaquim Esteve, Josep Bellvitges i Antoni Juglà, publicat en dos volums els anys 1803 i 1805, respectivament, i del *Diccionari de la llengua catalana ab la correspondència castellana y llatina* de Pere Labèrnia, el lèxic més representatiu de la Renaixença, publicat també en dos volums, l'any 1839 el primer i el 1840 el segon.

Atenent al tractament donat pels dos diccionaris esmentats als gallicismes del *Gazophylacium* que estudiem en aquest treball, aquests mots es poden classificar en tres grups.

En primer lloc, hi ha un grup dels gallicismes que no varen ésser seleccionats per formar part dels lemaris respectius, perquè probablement no eren tinguts per catalans. En el diccionari d'Esteve-Bellvitges-Juglà formen aquest grup els mots *ambreta*, *corbeta*, *floreta*, *isabelle*, *perill eminent* i *solidarment*; i en el diccionari de Labèrnia, els mots *ambreta*, *corbeta* i *perill eminent*.

En segon lloc, hi ha un grup de gallicismes poc motivats lingüísticament perquè ja comptaven amb un equivalent genuí. Els dos diccionaris consultats ho assenyalen mitjançant la marca *ant.*, *antiquat*, donant a entendre, d'aquesta manera, que havien estat substituïts per d'altres, cosa que, al cap i a la fi, porta implícita una marca d'exclusió que no hauria de trigar gaire a fer-se efectiva. En el diccionari d'Esteve-Bellvitges-Juglà formen aquest grup els mots *persecutar* i *prealablement* (recollit amb la grafia *preablement*); i en el de Labèrnia, els mots *descriuar*, *isabelle*, *persecutar* i *prealablement* (també escrit *preablement*).

En tercer lloc, hi ha un grup de neologismes ben motivats lingüísticament, que són acollits en els dos diccionaris de què parlem sense cap marca valorativa. Els mots d'aquest grup en uns casos mantenen la mateixa forma gràfica transmesa per Lacavalleria i en d'altres es tornen a adaptar o bé s'incorporen als diccionaris respectius amb una variant gràfica al costat de la forma fixada en el *Gazophylacium*. En el diccionari d'Esteve-Bellvitges-Juglà formen aquest grup els mots *comboy*, *depenjar*, *descriuar*, *equipatge* (recollit amb la grafia *equipatge*), *imbecillo*, *intrepiditat*, *saló* i *vinyeta*; i en el diccionari de Labèrnia, els mots *comboy*, *depenjar* (recollit juntament amb la variant *dependir*), *equipatge*, *floreta* (escrit en plural), *imbecillo*, *intrepiditat* (recollit juntament amb la variant *intrepidesa*), *solidarment*, *saló* i *vinyeta*.

Com es pot comprovar, l'actitud envers els gallicismes del *Gazophylacium* varia d'un diccionari a l'altre. El d'Esteve-Bellvitges-Juglà és més restrictiu que no pas el de Labèrnia tocant a la selecció d'unitats lèxiques: dels setze mots i expressions considerats en aquest treball, n'inclou deu, dos dels quals amb la marca *ant.*, 'mot antic', mentre que el diccionari de Labèrnia n'incorpora tretze, per bé que quatre hi figuren amb la marca *ant*.

A grans trets, doncs, es pot afirmar que la selecció de gallicismes introduïts

per Lacavalleria queda fixada i estabilitzada gràcies a la tasca de selecció i adaptació parcial duta a terme pels lexicògrafs de la primera meitat del segle XIX. Així, els diccionaris actuals hereten els gallicismes del tercer grup suara esmentat amb les adaptacions gràfiques corresponents —*comboi* en comptes de *comboy*, *dependre* i no pas *depenjar/dependir*, *imbecill/imbècil* per *imbecillo*— i amb algun ajust suplementari tocant a la selecció de la nomenclatura —exclusió definitiva dels mots *descridar* i *solidarment*.

6. CONCLUSIONS

La presència de gallicismes en el *Gazophylacium catalano-latinum* no és una qüestió anecdòtica: el nombre no pas petit de mots i expressions d'arrel francesa documentats en aquesta obra per Coromines, Alcover-Moll i Solà, juntament amb la mostra dels que aportem en aquest treball, evidencia que la influència francesa hi és important.

La identificació del *Dictionaire royal augmenté* de François-Antoine Pomey com a font principal del diccionari de Lacavalleria ens permet afirmar amb certes garanties que els gallicismes documentats en el *Gazophylacium* provenen del diccionari de Pomey. Si més no, tots figuren en la dita obra.

D'altra banda, el coneixement de la font francesa del *Gazophylacium* també permet donar compte d'aspectes lingüístics i extralingüístics d'aquesta obra que altrament farien de mal explicar. Posem, per exemple, l'origen de força mots —no solament gallicismes, sinó també cultismes presos del diccionari de Pomey— que Lacavalleria adapta amb la terminació *-o* (e. g. *imbecillo*), o també l'origen de l'expressió *perill eminent*, que només es pot interpretar si es coneix el context cultural en què es va produir la font francesa.

Més enllà de l'àmbit estricte dels gallicismes, hi ha diversos aspectes del *Gazophylacium* que poden haver estat influïts per la font francesa i que convindria estudiar. Els indiquem tot seguit.

Germà Colón i Amadeu Soberanas, en l'epígraf que dediquen al diccionari de Joan Lacavalleria (1986, p. 111), destaquen la presència d'una munió considerable de verbs i noms abstractes amb llurs derivats en el lemmari d'aquesta obra. El grup de mots més nombrós és el format per noms d'acció terminats en *-ment*, com *assortiment*, *decelament* i *retrossament*, seguits dels terminats en *-ció*, com *immatriculació* i *subalternació*. Si bé els procediments de formació de noms d'acció com els esmentats no eren nous, sí que ho era la incorporació massiva d'aquests mots en els repertoris lexicogràfics, juntament amb els verbs dels quals deriven. Aquesta novetat probablement cal posar-la en relació amb el diccionari de Pomey, ja que en aquesta obra els noms d'acció en *-ment* i en *-tion* també són molt

abundosos, fet que tindria a veure amb el caràcter general de la llengua francesa del segle XVII que resumeix Guillaumie (1927, p. 165):

Les mots introduits au XVIIIe siècle sont abstraits, désignent une manière d'être des choses: ils ne nomment pas un objet, ils en déterminent plutôt les qualités, les défauts, les effets; s'appliquent surtout aux personnes, exprimant une disposition quelconque de l'âme, un état exceptionnel des sentiments. Tout cela donne à ces termes un aspect analytique qui convient parfaitement à la prose française.

Un altre aspecte de morfologia lèxica del *Gazophylacium* que també podria ésser deutor del diccionari francès és la presència de nombrosos compostos per prefixació: compostos amb el prefix *contra-* (*contracambi*, *contracolp*, *contren-gany*, etc.), compostos amb el prefix *entre-* per crear verbs de sentit recíproc (*entrebesar-se*, *entremirar-se* i *entretocar-se*) i compostos formats amb els prefixos de sentit privatiu *des-* i *in-/im-* (*desermar* i *dessembossar*, i *imprenable* i *inaplicació*, entre d'altres).

Esperem poder desenvolupar ben aviat aquests aspectes que aquí només deixem apuntats.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- BRUNOT, Ferdinand (1966). *Histoire de la langue française*. París: Colin. [T. III: *La formation de la langue classique (1600-1660)*, 1a ed., 1909; t. IV: *La langue classique (1660-1715): Première partie*, 1a ed., 1913]
- COLÓN, Germà; SOBERANAS, Amadeu-J. (1985). *Panorama de la lexicografia catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana. (Biblioteca Universitària; 7)
- ESTEVE, Joaquim; BELLVITGES, Josep; JUGLÀ I FONT, Antoni (1803-1805). *Diccionario catalan-castellano-latino*. Barcelona: Oficina de Tecla Pla, Viuda.
- GUILLAUMIE, Gaston (1927). *J. L. Guez de Balzac et la prose française: Contribution à l'étude de la langue et du style pendant la première moitié du XVIIIe siècle*. París: Picard.
- LABÈRNIA, Pere (1839-1840). *Diccionari de la llengua catalana: Ab la correspondència castellana y llatina*. Barcelona: Estampa dels Hereus de la Viuda Pla.
- LACAVALLERIA I DULAC, Joan (1696). *Gazophylacium catalano-latinum: Dictiones phrasibus illustratas, ordine literario comprehendens: Cui subijcitur irregularium verborum elenchus*. Barcelona: Apud Antonium Lacavalleria.
- MONTALAT, Pere (2015). «La font francesa del *Gazophylacium catalano-latinum* de Joan Lacavalleria». *Llengua & Literatura*, núm. 25, p. 7-27.
- POMEY, François-Antoine (1671). *Le dictionnaire royal augmenté. Seconde édition, enrichie d'un grand nombre d'expressions elegantes; de quantité de mots François nouvellement introduits; des Termes des Arts, & de cinquante Descriptions; comme aussi d'un petit*

Traité de la Venerie & de la Fauconnerie. Composé par le P. François Pomey, de la compagnie de Jesus. Lió: Antoine Molin.

SOLÀ, Joan (1989). «El català a les gramàtiques i els diccionaris llatins dels segles XVII-XVIII». A: *Actes del Vuitè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Vol. II. Ed. d'Antoni M. Badia i Margarit i Michel Camprubí. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 7-28.

VAUGELAS, Claude Favre de (1970 [1647]). *Remarques sur la langue françoise*. Facsímil. Introducció, bibliografia i índex de Jeanne Streicher. Ginebra: Slatkine Reprints.

ANNEX

Mostra de gallicismes del *Gazophylacium* procedents del *Dictionaire royal augmenté* de François-Antoine Pomey

<i>Lacavalleria</i>	<i>Pomey</i>
ambreta <i>Certa flor petita que té lo olor del ambre.</i>	ambrette
comboy <i>de víurers per a un exèrcit. Comboy de víurers per a una ciutat.</i>	convoy
corbeta , <i>saltet que sab fer lo cavall adestrat.</i>	courbette
depenjar , <i>ésser dependent.</i>	dépendre
descreditar <i>o desacreditar a algú; llevar la reputació a algú.</i>	décrier
equipatge <i>Posar-se en gran equipatge o pompa.</i>	équipage
floreta <i>Home mal graciós que va comptant floretes a les dones.</i>	fleurette
imbecillo , <i>flach. innocent.</i>	imbécille
intrepiditat , <i>ànimo intrèpit.</i>	intrepidité
isabelle . <i>Color isabelle, color de palla.</i>	isabelle
perill eminent . <i>Periculum imminens. Periculum praesens.</i>	peril éminent
persecutar V. <i>Perseguir.</i>	persecuter
prealablement , <i>primerament.</i>	préalablement
saló , <i>sala gran.</i>	salon
solidarment . <i>In solidum. In universum. ['Completament'].</i>	solidairement
vinyeta , <i>en fet de estampa.</i>	vignette